

Т.М. Котик

Методика літературної освіти молодших школярів

Опорні конспекти лекцій
для студентів
заочної форми навчання
спеціальності
«Початкова освіта»
Івано-Франківськ, 2014

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Педагогічний інститут
Кафедра філології та методики початкової освіти

Котик Тетяна Миколаївна

МЕТОДИКА ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Опорні конспекти лекцій для студентів
заочної форми навчання
спеціальності «Початкова освіта»

Івано-Франківськ, 2014

УДК 373.3.091.3:811 (477)(075)
ББК 74.586.4я73

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Педагогічного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника»»
(протокол №1 від 29 серпня 2014р.)*

Рецензенти:

О.Д. Барабаш, проректор з наукової роботи, кандидат педагогічних наук
(Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Т.Б. Качак, доцент, кандидат філологічних наук (Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника)

Котик Т.М.

Методика літературної освіти молодших школярів :

Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання
спеціальності «Початкова освіта» / Тетяна Миколаївна Котик. - Івано-Франківськ,
2014. –73 с.

Посібник містить навчально-методичний матеріал з розділу «Методика літературного читання»: тексти лекцій для опрацювання, запитання та тести для самоконтролю знань, а також методичні рекомендації для самостійного опрацювання розділу методики навчання української мови в початковій школі. Призначено для опрацювання студентами спеціальності «Початкова освіта».

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	6
<i>Лекція № 1. Зміст предмета “Літературне читання” та його методична реалізація на уроках у 2-4 класах</i>	8
<ol style="list-style-type: none"> 1. Історичні передумови започаткування літературної освіти в початковій школі 2. Літературне читання як навчальний предмет. Сутність і змістові лінії літературної освіти ..... 3. Коло читання. Принципи визначення змісту читання 4. Літературний розвиток учнів на уроках читання 5. Мовленнєвий розвиток учнів на уроках читання 6. Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного 	
Завдання до самостійного опрацювання теми	
Питання для самоконтролю	
<i>Лекція № 2. Дидактична структура уроків читання. Уроки класного читання</i>	21
<ol style="list-style-type: none"> 1. Мета уроків “ Читання ” в початкових класах 2. Класифікація уроків читання в початкових класах 3. Дидактична структура уроку ознайомлення з новим твором 4. Робота з текстом. 5. Уроки узагальнення вивченого матеріалу 6. Нестандартні уроки читання 	
Завдання до самостійного опрацювання теми	
Питання для самоконтролю	
<i>Лекція № 3. Методика формування навичок якісного читання</i>	34
<ol style="list-style-type: none"> 1. Якісне читання, його характеристика. Способи, види і форми учнівського читання 	

2. Свідоме читання. Словникова робота на уроках читання. Смысловий і структурний аналізи твору
3. Правильне читання. Прийоми вироблення правильного читання
4. Швидке читання. Формування навичок швидкого читання
5. Виразне читання. Система роботи для його формування

Завдання до самостійного опрацювання теми
Питання для самоконтролю

Лекція №4. Особливості вивчення творів різних жанрів на уроках читання

44

1. Методика роботи над ліричними творами (пейзажна, сюжетна лірика, вірші-роздуми). Методика заучування творів напам'ять
2. Методика роботи над епічними творами (оповідання, епічні вірші, казки, байки, легенди, перекази, міфи)
3. Методика роботи над драматичними творами (дитячі п'єси, драматичні казки)
4. Система роботи з малими фольклорними жанрами
5. Специфіка опрацювання науково-пізнавальних статей і нарисів

Завдання до самостійного опрацювання теми
Питання для самоконтролю

Лекція № 5. Система роботи з дитячою книжкою. Методика проведення уроків позакласного читання

55

1. Мета й завдання позакласного читання. Взаємозв'язок уроків класного й позакласного читання
2. Особливості сприймання дітьми художніх творів. Вимоги до відбору дитячих книг
3. Основні етапи формування читацької самостійності
4. Структура й методика уроків позакласного читання
5. Облік позакласного читання. Оцінювання читацьких

умінь учнів.

**Завдання до самостійного опрацювання теми
Питання для самоконтролю**

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

64

**ДОДАТКИ. Тести для самоперевірки знань
за матеріалами ЗМ 3 Методика класного та
позакласного читання**

70

РЕДНЄ СЛОВО

Формування творчої особистості молодшого школяра, здатного опанувати скарбами вітчизняної та світової художньої словесності, спроможного сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати тексти літературних творів різних родів, видів та жанрів і самому творити їх, покликані забезпечити уроки літературного читання як органічної складової освітньої галузі «Мови і література». Їх мета – розвиток дитячої особисті засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, ознайомлення учнів із дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі.

Теоретичні знання, професійні уміння і навички для досягнення мети уроків літературного читання майбутні вчителі початкових класів отримують під час вивчення у вищому навчальному закладі курсу «Методики навчання літературного читання» як складової дисципліни «Методика навчання української мови в початковій школі». Провідне завдання курсу – підготувати майбутніх учителів до здійснення літературно-мистецької освіти молодших школярів, збагачення їхнього духовного світу, забезпечення розвитку творчого мислення, формування читацької та комунікативної компетенції.

У процесі навчання студенти будуть оволодівати навичками національного, морального, естетичного виховання молодших школярів засобами художнього слова. Учитель повинен навчити дитину не лише читати книжки, а й переказувати вміщені у них тексти, вивчати напам'ять найцікавіші поетичні твори, орієнтуватися в таких літературознавчих термінах, як казка, оповідання, вірш, п'єса, визначати тему твору. давати оцінку героям, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки змальованих у творах подій.

Даний навчальний посібник є коротким за змістом і доступним за формою викладом основних положень методики навчання літературного читання молодших школярів. Він

допоможе майбутнім педагогам оволодіти необхідними професійними компетенціями. Готуючись до практичних занять, майбутні педагоги матимуть змогу за матеріалами посібника повторити зміст лекційного матеріалу, опрацювати запропоновану літературу, підготувати відповіді на запитання для самоконтролю знань, що подано в посібнику.

Посібник побудовано відповідно до змісту навчальної програми курсу «Методика навчання української мови» для студентів педагогічних університетів III-IV рівнів акредитації спеціальності «Початкова освіта». Матеріали посібника забезпечують первинне введення читача в курс методики навчання літературного читання в початковій школі, орієнтують на подальше самостійне опрацювання питань, поданих у лекційному курсі. Після викладу лекційного матеріалу вміщено завдання для подальшого самостійного опрацювання теми та питання для самоконтролю.

Запропоновані методичні матеріали призначені для організації самостійної роботи студентів спеціальності «Початкова освіта» у процесі підготовки до практичних і лабораторних занять.

Посібник допоможе зорієнтуватися в колі фахової літератури з проблеми навчання літературного читання в початковій школі, виборі необхідного дидактичного матеріалу.

Лекція 1. Зміст предмета “Літературне читання ” та його методична реалізація на уроках у 2-4 класах

Вступ. Предмет «Літературне читання» в початкових класах - це органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури» . Сучасна методична наука шукає засоби й технології, що сприятимуть літературному розвитку школяра й забезпечать формування в нього механізмів спілкування з культурою, розширять уяву й емоційну чуйність до літературних творів.

План

1. Історичні передумови започаткування літературної освіти в початковій школі
2. Літературне читання як навчальний предмет. Сутність і змістові лінії літературної освіти
3. Коло читання. Принципи визначення змісту читання
4. Літературний розвиток учнів на уроках читання
5. Мовленнєвий розвиток учнів на уроках читання
6. Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Основні поняття теми: читання, літературне читання, літературна освіта, літературний розвиток, змістові лінії літературного читання, коло читання, літературознавча пропедевтика, творча діяльність на основі прочитаного.

Основна література

Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя. – К.: Освіта, 2007. – 334с.

Наумчук М. М.. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). – Видання друге, доповнене. – Тернопіль: В-во Астон, 2005, - С. 46-59; 78-80; 81-161.

Ткачук Г.П. Методика позакласного читання у початкових класах: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2-1-. – 264с.

Літературне читання: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 2-4 кл. К.: Освіта, 2012.- 380 с. Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/02_lit_chit.pdf

Державний стандарт початкової загальної освіти (2011 р.)

Додаткова література

Савченко О.Я. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою : підруч. для 3 – го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.Я. Савченко. – К. : Освіта, 2013. – 156 с.

Науменко В.О. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою: підруч. для 3 – го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Віра Науменко. – К. : Генеза, 2014. – 176 с. Режим доступу:

http://www.geneza.ua/media/content/new/Naumenko_LitChyt_P_3u_kr_%28151-12%29_S.pdf (3 клас);

http://www.geneza.ua/media/books/Naumenko_LitChyt_P_2u_kr_%28089-12%29_S.pdf (2 клас)

[О.Я.Савченко. Презентація підручника "Літературне читання 2 клас" \(презентація\)](#)

[Науменко В.О. Визначення особливостей структури підручника «Літературне читання. 2 клас»](#)

(презентація)<http://ippo.org.ua/images/documents/METODKEIS/2klas/savchenko.pdf>

1. Історичні передумови започаткування літературної освіти в початковій школі

Сучасний стан літературної освіти молодших школярів – це результат довготривалих пошуків педагогів, мета яких – забезпечити потреби суспільства й особистості в культурному розвитку. Усе найкраще, що впродовж століть засвідчило ефективний вплив на розвиток особистості дитини, знайшло своє логічне продовження в сучасній методиці літературної освіти молодших школярів.

Історичні підходи до проведення уроків читання в школі.

На початку XIX ст. у школах панувало механічне, несвідоме заучування текстів релігійного спрямування, що передбачало вивчення текстів напам'ять і дослівне переказування їх без додаткових запитань і пояснень.

У середині XIX ст. К.Д. Ушинський увів пояснювальне читання, яке передбачало свідоме засвоєння тексту, розвиток мовлення й мислення. Для цього використовували прийоми: бесіди, свідомого читання, унаочнення, тлумачення, запитання, логіко-стилістичний аналіз тексту, свідоме переказування. Серед негативних особливостей зазначеного підходу є те, що через надмірне пояснення окремих слів і понять губилася художня цінність твору, емоційність його сприймання.

На основі пояснювального читання відомий педагог М.О. Корф запровадив словотлумачне читання, метою якого було розширити світогляд школярів, дати якнайбільше знань через розкриття смислу великої кількості слів з різних галузей знання.

М.Л. Бродський, І.М. Соловійов запровадили літературно-художнє читання, засобами якого намагалися не лише досягти виховного впливу на дітей у процесі читання творів, а й сформувати естетичні смаки, ознайомити учнів з основами літературознавства.

На початку XX ст. учитель словесності Ц.П. Балталон розробив основи виховного читання, що покликане було усунути недоліки методики пояснювального читання. Дітям пропонували для читання великі цікаві реалістичні та науково-популярні твори, які читав вголос учитель. Було запроваджено позакласне читання, літературні бесіди, виховні прийоми, що відповідали особливостям дитячої психіки, дидактичні ігри як виховний засіб, що сприяв розвитку мислення; пояснення поведінки героїв з виховною метою. Серед негативних особливостей цього підходу – відсутність у програмі читання

віршів, казок, байок, розвитку навичок читання і мовлення, відмова від ознайомлення з елементами теорії літератури.

До середини ХХ ст. у 1-2 класах використовували методику пояснювального читання, а в 3-4 класах - літературно-художнє читання (використання високохудожніх творів та ілюстрацій). Надалі зусилля педагогів були спрямовані на узагальнення досвіду роботи та удосконалення існуючих підходів до навчання читання молодших школярів.

На початку ХХІ ст. почав інтенсивно розвиватися літературно-компетентнісний підхід в методиці літературної освіти молодших школярів. Свої погляди на особливості такої методики науковці висвітлювали в *концепціях безперервної літературної освіти* школярів:

- Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі: Проект /О. Я. Савченко, В.О. Мартиненко, Н.Й. Волошина та ін. (див. ж. Дивослово. – 2002. - №4.)
- “ Літературна освіта школярів ” (Н. Скрипченко та ін.) (див. ж. Початкова школа -1994. - №3),
- “ Літературна освіта молодших школярів в системі рідної мови ” (О. Джежелей) (див. ж. Початкова школа - 1994. - №1).

Провідні ідеї концепцій літературної освіти:

- література – це форма суспільної самосвідомості та мистецтво слова,
- початкова школа - базова для літературної освіти,
- мета літературної освіти школярів – залучення до мистецтва читання, ознайомлення з видатними творами національної та світової літератури.

2. Літературне читання як навчальний предмет. Сутність і змістові лінії літературної освіти

У визначенні сутності змісту літературного читання об'єдналося те позитивне, що було напрацьовано

попередниками й пройшло апробацію часом: розумовий, пізнавальний, виховний, мовленнєвий, літературознавчий аспекти. Відтак склалося сучасне розуміння поняття «читання».

Читання – це:

- основна форма засвоєння змістової та емоційної інформації, особливий засіб розумового й духовного розвитку особистості;
- один із основних компонентів розвитку мовленнєвої діяльності школярів;
- один з важливих засобів формування особистості.

Відповідно до такого розуміння поняття читання було визначено зміст літературної освіти молодших школярів.

Сутність початкової літературної освіти

- Розвиток навичок читання;
- Розвиток навичок зв'язного мовлення;
- Вироблення умінь працювати з текстами дитячої літератури різних авторів, жанрів;
- Збагачення досвіду художньо-естетичного сприйняття художніх творів;
- Формування морально-етичних цінностей через художні образи творів;
- Формування творчих літературних здібностей;
- Розвиток читацької самостійності учнів.

Основою структурування програми навчання є змістові лінії Державного стандарту з читання (див. програму з літературного читання

http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/nnn1_4kl/).

Змістові лінії предмета “ Літературне читання ”

1. *Коло читання* (визначено жанри, автори, теми)
2. *Розвиток навички читання* (визначено способи, якісні показники, темп читання)
3. *Літературознавча пропедевтика* (розвиток умінь аналізувати та розуміти зміст літературного твору, подано літературознавчі

терміни для засвоєння, види літературного аналізу текстів, прийоми осмислення)

4. *Досвід читацької діяльності* (опрацювання текстів різних видів: художніх, науково-художніх).
5. *Робота з дитячою книжкою, інформацією* (розвиток навичок самостійно працювати з книжкою, особливості роботи з книжкою)
6. *Розвиток літературно-творчої діяльності на основі прочитаного* (самовираження школяра через художнє слово)

3. Коло читання. Принципи визначення змісту читання

Принципи добору творів для читання молодшими школярами уперше було визначено в програмі навчання в 2005 р. й конкретизовано в програмі 2012р.

Провідними задекларовано такі **принципи**:

- Тематично-жанровий
- Художньо-естетичний
- Літературознавчий
- Комунікативно-мовленнєвий

У попередніх читанках твори було підібрано й розміщено за сезонно-тематичним принципом (осінь, зима, весна і літо), у текстах творів дітей знайомили із змінами в природі; до цієї тематики добирали й художні твори, переважно оповідання й вірші.

Отже, зазначені чотири принципи обумовлюють добір творів для читання, тобто визначають коло читання молодших школярів. Розглянемо послідовно вимоги цих принципів до добору творів для читання.

Тематично-жанровий принцип передбачає, що тематика творів для читання в 2-4 класах повинна відображати весь навколишній світ:

- про людину, людські взаємини, пригоди ровесників, шкільне життя, родинні стосунки;
- природу, її красу і мудрість, неповторність у різні пори року, ставлення людей до рослин і тварин;
- державу, Батьківщину, батьківський дім;
- сучасність і минуле, знаменні події;
- рідну мову, виникнення писемності, друкарства, створення книги, бібліотечну справу;
- дитячу літературну творчість тощо.

Художні твори поданої тематики повинні бути різних родів і жанрів, стилів: науково-художні, науково-пізнавальні, фольклорні, твори української та зарубіжної літератури, періодика, довідкова література.

Жанрове й авторське різноманіття творів:

- Малі форми усної народної творчості (*загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігри, казки (2 кл. – про тварин, 3 кл. – чарівні, 4 кл. - побутові), легенди, притчі – з 4 кл.*);
- літературні казки *всесвітньо відомих казкарів*
- байки (з 3 класу)
- поезії українських письменників-класиків
- оповідання українських письменників-класиків
- твори дитячої української літератури
- науково-художні (з 2 кл.) та науково-популярні твори (з 3 класу)
- твори письменників української діаспори
- твори класичної і сучасної зарубіжної літератури

Види текстів для читання:

- художні тексти: прозові і віршовані (поезія лірична, сюжетна, пейзажна, байки, п'єси)
- науково-пізнавальні (з 3 кл. в розділах “ Від слова до книги ”, “ Сторінки для допитливих ”; в 4 кл. – “ Рости книголюбом ”),
- довідкового характеру (словники, енциклопедії).

Принцип художньо-естетичної цінності твору спрямовує на виховання здатності естетично сприймати художні твори, формування загальнолюдських цінностей, передбачає відбір творів словесного мистецтва за критеріями естетичної цінності, а саме:

- художньо досконалі за змістом і формою (визнаних майстрів слова);
- морально-етичного й патріотичного спрямування;
- такі, що сприяють естетичному й мовленнєвому розвитку учнів.

Літературознавчий принцип спрямовує на літературний розвиток учнів, передбачає формування основ теоретико-літературних знань і вмінь ними користуватися.

Уперше в 2011 році в програмі було наголошено на важливості добирати твори з урахуванням **комунікативно-мовленнєвого принципу**, що передбачає можливість вести діалог з автором, героями твору, текстом за допомогою технологій кооперативного навчання, створення діалогових ситуацій (робота в парах, малих групах, літературні ігри й бесіди, декламація, драматизація тощо), що допоможе сформувати досвід міжособистісного спілкування.

Комунікативно-мовленнєвий принцип добору змісту читання обумовлює:

- розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо);
- діалогову взаємодію з текстом, автором, героями творів;
- формування культури спілкування;
- побудову власних висловлювань на основі художніх текстів.

Слід зазначити, що перелік не тільки творів, а й авторів є рекомендованим і може бути змінений укладачами підручників та вчителями.

4. Літературний розвиток учнів на уроках читання

Основні напрями роботи з літературознавчої пропедевтики:

-ознайомлення із суттєвими ознаками жанрів (2кл. – фольклор, вірші; 3кл. – байки, п'єси-казки , науково-популярні; 4 кл. - міфи, легенди);

- ознайомлення з відомостями про життя і творчість письменника (монографічний принцип);
- встановлення взаємозв'язку між автором і темою його творчості;
- ознайомлення з літературними термінами;
- виховання естетичного ставлення до художнього твору.

Передбачено практичне ознайомлення з літературознавчими поняттями, тобто розпізнавання їх значення й називання суттєвих ознак: тема, сюжет, ідея твору. жанрові особливості твору, композиція, персонаж, його характеристика, дійові особи, мотиви вчинку, художній образ, засоби художньої виразності.

У підручнику для 4 класу (авт. О.Я.Савченко) подано “ Короткий словничок читача ”, де розкрито значення 44 літературознавчих терміні; у підручнику авт. В.О. Науменко літературні терміни розкрито перед текстом твору.

Для закріплення та розширення теоретико-літературних знань школярів передбачено застосування лінійно-концентричного та монографічного підходів до структурування матеріалу підручників.

Лінійно-концентричний підхід до структурування змісту підручників

– це такий спосіб розміщення матеріалу, коли в кожному наступному класі присутній однаковий тематичний концентр (блок), але з більшим інформаційним наповненням, що з року в рік поглиблює та розширює знання дітей з теми. Наскрізними і найбільшими за питомою вагою темами є:

- світ життя сучасної дитини (школа, дружба, пригоди, захоплення, творчість);

- природа і людина;
- мова — писемність — книга;
- наскрізними жанрами є:
- казки,
- вірші,
- оповідання.
- неодноразові зустрічі з авторами (Т. Шевченко, М. Рильський, Л. Костенко, М. Сингаївський, В. Сухомлинський та ін.).
Наприклад:
- 2 кл.: У рідній школі – рідне слово (14 год.)
- 3 кл.: Мова – дивний скарб (8 год.), Похвала книгам (6 год.);
- 4 кл.: Рости книголюбом (6 год.)
- 2 кл.: Оповідання (6 год.)
- 3 кл.: Оповідання про справи твоїх ровесників (8 год.),
- 4 кл.: Пригоди і захоплення твоїх ровесників (6 год.)

Монографічний підхід до структурування матеріалу – спосіб

розміщення матеріалу, що дозволяє з кожним роком все більше дізнаватися про творчість окремих письменників (Т. Шевченка, М. Рильського, Л. Костенко, М. Сингаївського, В. Сухомлинського, Лесі Українки та ін.). Такий матеріал

- уміщує найважливіші відомості про життя і творчість письменників (у 2 кл. розміщено в кінці І ч. підручника, у 3-4 кл. – поруч з текстами творів),
- актуалізує вже відоме та подає нову інформацію про письменників;
- надає можливість розгляду дітьми портретів митців,
- залучає до елементарної краснзавчої роботи літературного характеру

5. Мовленнєвий розвиток учнів на уроках читання

Мета – зробити мовлення учнів змістовним, правильним, чітким, виразним, багатим.

Основні методи: вправляння, пояснювально-ілюстративний, продуктивний, частково-пошуковий, дослідницький.

Система роботи з мовленнєвого розвитку молодших школярів:

- Самостійне виконання завдань у підручнику з розвитку мовлення.
- Стимулювання інтересу через систему текстів у підручниках.
- Завдання з правильного наголошування й вимови слів.
- Збагачення словника учнів.
- Опрацювання образних засобів творів.
- Розвиток зв'язного мовлення:
  - знаходження відповідей на запитання й формулювання власних запитань,
  - організація діалогу й полілогу за прочитаним,
  - різні види переказу прочитаного (згадайте, які знаєте види переказів),
  - усні твори у зв'язку з прочитаним.

Переказування прочитаного:

- дослівне;
- стисле (з 4-го класу);
- творче (розповідь від першої особи, продовження розповіді, відомості про автора тощо)

Не рекомендується переказувати короткі прозові та віршовані тексти.

6. Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Для того щоб діти хотіли й могли створювати власні твори, необхідно передбачити передумови попереднього розвитку творчих здібностей і створити необхідні умови на уроці для продукування учнівських творчих висловлювань.

Передумови мовленнєвої творчості:

- розвинена спостережливість, щоб бачити в звичайному незвичайне;
- розвинена уява, щоб, фантазуючи, змінювати об'єкт;
- розвинене мовлення й образне мислення, щоб уміти висловити думку;
- змістовно багате життя, з якого можна черпати образи та ідеї для творчості.

Основні види творчих завдань на розвиток спостережливості:

- що на що схоже;
- що відбувається подібно до чого;
- які ознаки нагадують що;
- які зміни відбулися (зранку і в сутінках, взимку і навесні, з хмаринкою, квіткою тощо);
- як виглядає одне й те ж за різних обставин (сніг під сонцем і в затінку,)
- знайти подібні за звучанням слова (росинка-намистинка);
- як зрозуміти, що людина сумна, радісна, заклопотана, стомлена, хвора, здорова тощо.

Основні види творчих завдань на розвиток уяви, фантазії:

- розпочати або закінчити казку (оповідання);
- придумати події, що передували оповіданню або його продовження;
- уявити, де герої живуть, як виглядають, з ким товаришують, які пригоди ще з ними могли трапитися за інших обставин;
- придумати за віршем мультфільм і розказати послідовність подій у ньому;
- придумати казку з певними героями (нитка і ножиці; крапелька і комашка тощо);
- придумати продовження до твору тощо.

Основні види творчих завдань на відтворення уяви в мовленні:

- розказати про обстановку, в якій відбувалися події, описати погоду, що могла бути в той день;

- розширити зміст оповідання новим епізодом;
- словесне малювання (як виглядала ялинка, чудище, хатинка);
- прогнозування змісту твору на основі заголовка, ілюстрації, першого чи останнього абзацу твору тощо.

Провідні умови розвитку творчого мовлення школярів:

- включення до змісту уроків творчих завдань;
- використання ігрових прийомів (див.Іванова Л.І. Літературознавча пропедевтика у грі. – Поч. освіта. – 2006. - № 8);
- заохочення дітей до творчості (фантазування, перевтілення, інсценізація, гра, перетворення);
- інтеграція різних видів мистецтва (література, театр, живопис, музика);
- яскраве, образне мовлення вчителя, його літературна обізнаність, широка ерудиція.

Висновки.

Сутність літературної освіти молодших школярів полягає в

- розвитку інтелектуальної та емоційної сфери кожного учня,
- формуванні повноцінних навичок читання, мовлення,
- ознайомленні з дитячою літературою в поєднанні жанрових форм, авторської і тематичної розмаїтості,
- художньо-естетичному сприйманні тексту й дитячої книжки,
- формуванні творчих здібностей.

Завдання до самостійного опрацювання теми:

1. Ознайомтеся з Державним стандартом початкової літературної освіти. Уважно прочитайте державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи в межах освітньої галузі «Мови і літератури», законспекуйте розділ «Літературний компонент «Читання».

2. Проаналізуйте зміст програм, діючих підручників щодо реалізації змістових ліній з курсу читання (письмово).

3. Складіть термінологічний словник літературознавчих термінів (проілюструвати прикладами з «Читанок»).

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність понять: читання, змістові лінії Державного стандарту з читання, принципи структурування змісту читання, коло читання, літературознавча пропедевтика, мовленнєвий розвиток на уроках читання, творча діяльність на основі прочитаного.

2. Дайте відповіді на такі запитання:

- Що є метою початкового курсу читання?
 - Які завдання передбачено реалізувати упродовж роботи з курсу «Літературне читання»?

- Які змістові лінії виокремлено в курсі літературного читання?

3. Схарактеризуйте зміст і вимоги до результатів навчання за кожною змістовою лінією літературного читання.

4. Визначіть принципи побудови підручників з читання (Чого бракує, що додати? Як розуміти?):

- тематичний,
- сезонний,
- різножанровий,
- особистісно-зорієнтований (запитання до окремих творів, підсумкові блоки завдань),
- літературознавчої пропедевтики,
- виховання й розвитку творчої особистості .

Лекція № 2. Дидактична структура уроків читання. Уроки класного читання

План

1. Мета уроків “ Читання ” в початкових класах
2. Класифікація уроків читання в початкових класах
3. Дидактична структура уроку ознайомлення з новим твором
4. Робота з текстом
5. Уроки узагальнення вивченого матеріалу
6. Нестандартні уроки читання

Основні поняття теми: класифікація уроків читання, дидактична структура уроків читання, уроки узагальнення матеріалу, нестандартні уроки.

Додаткова література:

Зміст та дидактична структура уроків читання в початкових класах. - У кн.: Коваль Г.П., Іванова Л.І., Суржук Т.Л. Методика читання : навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – С. 48-70.

Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя – К. : Освіта, 2007 – 334с.

Оцінювання читацьких умінь учнів. - У кн.: М. М. Наумчук. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). – Видання друге, доповнене. – Тернопіль: В-во Астон, 2005, - С. 46-63.

Критерії та норми оцінювання досвіду читацької діяльності учнів: див. Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів. / Режим доступу: mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-74.doc

I. Мета уроків “ Читання ” в початкових класах

- формувати,
- закріплювати,
- удосконалювати навички
  - свідомого,
  - правильного,
  - виразного читання,
- розвивати потяг до самостійного читання книг.

Супутні завдання:

Розвивати всі види мовленнєвої діяльності:

- навички говоріння і слухання;
- ведення діалогу,
- уміння висловлювати свої думки,
- культуру мовлення.

Основні завдання:

- Пізнавальні: засвоєння інформації, що міститься у творах;
- Виховні: морально-етичне, естетичне, патріотичне та ін.;
- Розвивальні: розвиток спостережливості, пам'яті, культури слухання, аналітико-синтетичних умінь, зіставлення, порівняння, узагальнення, доведення, стійкої уваги, витримки, самостійності, творчих здібностей, навичок самоконтролю тощо;
- Спеціально – навчальні:
  - удосконалення *техніки читання* (поле читання, темп, способи і види читання, виразність, розвиток мовленнєвого апарату, вміння інтонувати речення та ін.);
  - здійснення *літературознавчої пропедевтики* (терміни, аналіз тексту тощо);
  - *розвиток навичок зв'язного мовлення* у зв'язку з прочитаним текстом (відповіді на запитання; репродуктивний, вибірковий, стислий і творчий перекази і т. ін.).

2. Класифікація уроків літературного читання в початкових класах

Традиційна методика проведення уроків читання пропонує таку класифікацію:

- уроки класного читання:

- а) уроки ознайомлення з новим твором;
  - б) уроки узагальнення вивченого матеріалу;
- уроки позакласного читання

Автор нових підручників з літературного читання Савченко О.Я. пропонує таку систему уроків:

- уроки вивчення творів одного жанру;
- уроки-сходинки до монографічного вивчення творчості письменника;
- уроки-інсценізації;
- уроки з ігровим сюжетом;
- уроки-мандрівки, уроки-подорожі;
- уроки-роздуми;

- інтегровані уроки;
- уроки-діалоги;
- уроки розвитку літературних творчих здібностей;
- узагальнювальні уроки.

Творчі вчителі проводять уроки з використанням інноваційних технологій, тому відповідно називають уроки:

- урок з розвитку критичного мислення;
- урок з інтерактивними частинами;
- урок розв'язання винахідницьких завдань;
- урок з використанням методу проектів;
- мультимедійний урок.

Тип уроку залежить від дидактичної мети і завдань уроку; уроки з однієї теми складають систему уроків, що відображається в календарно-тематичному плані посеместрово.

3. Дидактична структура уроку ознайомлення з новим твором

Дидактична структура уроку - це описова форма, що містить:

- 1) мету (пізнавальну, виховну, розвивальну, навчальну);
- 2) обладнання до уроку;
- 3) хід уроку (структурні компоненти та зміст уроку, в якому визначено діяльність учителя і діяльність учнів);
- 4) підсумки проведення уроку.

Зміст та дидактична структура уроку літературного читання

- Школа:
- Клас:
- Учитель:
- Тема уроку: («Золота осінь»)
- Матеріал для читання: (О. Копиленко. «Жовкне листя»).

- Мета:
  - пізнавальна (засвоєння певної інформації з тексту);

- виховна та розвивальна — виховувати громадянські почуття, національну свідомість, кращі моральні якості, естетичні смаки, бережливе ставлення до природи, любов і повагу до людей праці, патріотів своєї землі, народу; розвиток мовлення та уваги, пам'яті, спостережливості, культури слухання, удосконалення аналітико-синтетичних умінь порівнювати, узагальнювати, доводити, проводити аналогію; розвиток творчих здібностей, самостійності та навичок самоконтролю тощо);

- навчальна - формулюється відповідно до вимог програми й уміщує такі компоненти:

а/ — удосконалення техніки читання (розширення поля читання, вдосконалення правильних прийомів читання, регулювання темпу та навичок виразного читання), розвиток мовленнєвого апарату і вимови та ін.;

б/ — прищеплення вмінь працювати з текстом (поділ тексту на частини, виокремлення головних з них, складання плану, визначення головної думки та ін.);

в/ — розвиток зв'язного мовлення (текстотворчих умінь та навичок) на основі навчального тексту (відповіді на запитання, репродуктивний, стислий та творчий перекази та ін.).

- Обладнання уроку: підручники, хрестоматії, репродукції картин, ТЗН, роздатковий матеріал тощо.

Структурні компоненти уроку засвоєння нових знань (за Г.П.Коваль):

1. Повторення вивченого матеріалу. Актуалізація опорних знань. Перевірка домашнього завдання (8-10 хв.).
2. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку (2-3 хв.).
3. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу. Розвиток мовленнєвих умінь і навичок (20 хв.):
  - первинне та повторне читання,
  - узагальнювальна бесіда за змістом.
4. Творче застосування знань учнів (до 10 хв.).

5. Підсумки уроку. Домашнє завдання (1-2 хв.).

Окреслимо ту діяльність школярів, що повинен організувати вчитель, а також методи і прийоми роботи педагога на кожному окремому структурному компоненті уроку засвоєння нових знань.

1. Повторення вивченого матеріалу. Актуалізація опорних знань. Перевірка домашнього завдання

Види роботи:

- відповіді на запитання ;
- вибіркоче читання ;
- переказ за планом (за частинами, поетапно, в цілому, стисло, детально, творчо);
- читання мікротекстів твору (міркування героя, опис інтер'єру, розповідь одного з героїв...);
- знаходження подібних рядків;
- добір до ілюстрації змісту й читання його;
- читання в особах;
- виразне читання;
- словесне малювання;
- тлумачне читання; орфоепічне читання;
- читання-драматизація;
- трансформація діалогічного мовлення персонажів твору в монологічне;
- характеристика дійових осіб; читання напам'ять і т. ін.

2. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку

Підготовка робота до сприймання тексту:

- робота з наочністю,
- розповідь учителя, бесіда, актуалізація, уточнення і доповнення знань та уявлень учнів про явища, факти, події, що зображені у творі;
- узагальнення ;
- лексико-семантична, лексико-стилістична підготовка,

- робота зі змістом підручника,
- читання додаткових матеріалів учителем, учнями,
- створення проблемної ситуації,
- робота з основними структурними елементами книжкового апарату,
- прогнозування змісту твору,
- робота над заголовком твору;
- бесіда на основі спостережень під час екскурсії;
- демонстрація фрагментів діа-, кінофільму;
- постановка мети вивчення матеріалу.

3. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу. Розвиток мовленнєвих умінь і навичок

Види роботи:

- первинне читання тексту учнями або вчителем;
- комбіноване читання (вголос-мовчки; учні-вчитель);
- відповіді на запитання, поставлені до читання та вміщені в кінці тексту;
- бесіда-роздум над прочитаним;
- зіставлення запропонованих прислів'їв і приказок із прочитаним текстом;
- визначення серед запропонованих запитань (завдань) тих, що мають (не мають) відношення до тексту;
- встановлення фактологічного ланцюжка подій;
- робота з наочністю, ілюстрацією підручника;
- постановка запитань учнями;
- виразне читання тексту вчителем за складеною партитурою і т. ін.

Повторне читання тексту учнями й робота над текстом

Види роботи:

- орфоепічне читання; глумачне читання; акцентологічне читання;
- завдання з розвитку техніки читання;
- складання словничка образних слів;
- оглядове читання з елементами вибіркового (*Чому? Де? Коли? Як?*);

- поєднання колективного читання з індивідуальним;
- знаходження завершених за змістом частин тексту;
- визначення головної думки твору;
- композиційний аналіз; поділ тексту на частини;
- складання плану; переказ за планом;
- аналіз вчинків дійових осіб та їх мотивів;
- словесне малювання;
- робота за ілюстрацією (впізнавання і переказ відповідної частини, опис);
- вправи на розширення „поля читання”;
- інтонаційне читання; логічне читання;
- робота з розширення активного словника учнів тощо.

Важливим і обов’язковим етапом роботи над твором є **складання плану** прочитаного. Учителю потрібно знати особливості такої роботи.

У 1-2 класах план складає вчитель:

- малюнковий план ;
- запитальний план (вчитель формулює запитання до частин тексту);
- номінативний (формулювання заголовків до частин, допомагають школярі).

Починаючи з 3-го класу до словесного оформлення плану долучаються школярі, індивідуально пропонуючи різноманітні варіанти, й колективно, під керівництвом учителя, обирають найбільш вдалі пропозиції пунктів плану.

У 4 класі план складають школярі самостійно, у складних випадках – під керівництвом педагога.

План не потрібно складати під час вивчення ліричних творів, невеликих статей, творів із складною композицією.

Вимоги до плану:

- усі пункти повинні передавати логіку розгортання подій,
- спрямування на розкриття головної думки;

- формулюються у вигляді двоскладних речень, номінативного і питального характеру,
- спонукають учнів шукати відповідь і активізують їх роботу.

Узагальнювальна бесіда за змістом твору

Види робіт:

- розкриття ідейної спрямованості тексту;
- розкриття теми (основної думки) за опорними запитаннями;
- бесіда з метою підготовки до творчої роботи над текстом;
- бесіда за опорними запитаннями;
- робота з ілюстрацією підручника;
- робота з основними структурними елементами книжкового апарату;
- висловлення оцінних суджень;
- з'ясування причинно-наслідкових зв'язків;
- навчання технології логічного читання;
- вибіркове читання, робота у групах тощо.

4. Застосування знань на основі творчої роботи над текстом

Види робіт:

- творчий переказ;
- розповідь за аналогією; ілюстративна робота (словесне, графічне малювання);
- колективна декламація; читання-інсценізація; постановка „живих” картинок; складання сценарію за прочитаним – 4 клас;
- робота з деформованою структурою тексту;
- комунікативне читання;
- уточнююче читання;
- складання усної (письмової) анотації до прочитаного твору;
- продукування діалогів;
- складання монологів від імені головного героя;
- складання описів з елементами міркування;
- емоційно-образний аналіз тексту;
- запис нової думки (слів, виразів).

5. Підсумок уроку

- Види роботи:
- встановлення спільних і відмінних рис у текстах;
- -бесіда-роздум творчого характеру;
- використання ТЗН і перечитування окремих частин текстів;
- розв'язання проблемних завдань на основі тексту;
- постановка запитань до текстів учнями;
- ведення словників („Золоті зерна”, „Перлини мудрості”, „Барвисті слова” тощо);
- запис за опорною схемою основної думки;
- аналіз книжкових ілюстрацій (демонстраційних малюнків) до розглянутих текстів;
- з'ясування позиції учня, „автора” („художника”) тексту тощо.

Домашнє завдання

Види роботи:

- вибіркове читання пейзажних описів, подій, слів головного героя, авторських слів, діалогів;
- графічне малювання;
- складання плану;
- добір інших заголовків;
- виписування найвлучніших слів для характеристики героїв, подій, вчинків, описів;
- складання діалогів з героями, автором;
- добір прислів'їв, приказок; вивчення напам'ять;
- визначення головних і несуттєвих слів у тексті (абзаці);
- підготовка однієї із частин тексту до виразного читання;
- перекодування жанру твору;
- складання таблиць почуттів за прочитаним тощо.

4. Робота з текстом

Закономірності сприйняття художнього твору:

I етап. Первинний синтез: твір сприймається цілісно, не звертається увага на деталі.

II етап. Аналітичний: завдяки різним видам аналізу виокремлюються деталі твору.

III етап. Вторинний синтез: відбувається поглиблене сприймання й розуміння прочитаного.

Зважаючи на такі закономірності сприймання художніх текстів, необхідно дотримуватися певної системи в роботі над текстом.

Етапи опрацювання тексту:

1. Підготовча робота до читання.
2. Первинне читання.
3. Повторне читання .
4. Аналіз фактичного й образного змісту.
5. Узагальнювальна бесіда за текстом.
6. Виразне читання тексту.
7. Творча робота на основі тексту.

Види аналізу художнього твору:

Смисловий аналіз:

- завдання, спрямовані на розуміння змісту твору,

Композиційний аналіз:

- визначення структури тексту, сюжетної лінії .

Лексико-стилістичний аналіз:

- з'ясування ідейно-тематичної основи твору, його образів та образотворчих засобів.

Емоційно-образний аналіз:

- з опорою на життєвий досвід учнів формування розуміння естетичної цінності твору, його художньої краси незалежно від жанрової специфіки.

5. Уроки узагальнення вивченого матеріалу

Завдання :

- а) відновити в пам'яті учнів вивчене;
- б) навчити знаходити асоціативні зв'язки в тематиці, змісті прочитаних творів, тобто розкрити учням прийоми узагальнення;

- в) сприяти розвиткові логічного мислення: порівняння спільних рис героїв, встановлення причинових зв'язків в описуваних явищах;
- г) добираючи новий матеріал до теми розвивати пізнавальну діяльність дітей;
- д) розвивати мовленнєву діяльність учнів;
- е) залучати набутий досвід, давати оцінку.

Структура узагальнювального уроку

У структурі узагальнювального уроку немає таких етапів:

- перевірки домашнього завдання за попередньою темою,
- пояснення нового матеріалу,
- роботи над частинами тексту.

Основна частина уроку – це повторення і узагальнення вивченого.

Види роботи на уроках узагальнення вивченого матеріалу

- 1/ повторювально-узагальнювальні бесіди, в ході яких діти згадують твори, що відповідають певній темі, читають уривки; дають оцінку прочитаному;
- 2/ переказування різного типу: вибіркоче, коротке, творче, що завершуються узагальненням, формулюванням головної ідеї вивченої теми;
- 3/ різні види читання за книгою і напам'ять (цілеспрямований добір уривків);
- 4/ включення ігрових елементів : вікторини, ребуси,
- 5/ робота з блоками “ Пригадайте, поміркуйте ”, “Приготуйтеся до останнього уроку з “Читанкою””;
- 6/ завдання тестового характеру,
- 5/ розповідь учителя як підсумок, доповнення до узагальнень учнів.

6. Нестандартні уроки читання

Нестандартні, або нетрадиційні, уроки - це оригінальні авторські розробки уроків, нестандартні за формою проведення.

- Урок-свято “ День народження букви Е”

- Урок-засідання театру юного читця
- Урок-мандрівка до країни Читанії
- Урок-КВК
- Урок-гра “ Знавці казок ”
- Урок-парад літературних героїв
- Урок - брейн-рінг за творчістю Тараса Шевченка
- Урок –конкурс на кращого декламатора твору про...
- (Див.: В.І. Куріпта. Нестандартні уроки читання. 1-2 клас, 3-4 клас. – Х .: Основа, 2007. – 160 с.)

Висновки.

Усвідомлення та засвоєння дидактичної структури уроку сприяє формуванню чітких систематизованих знань про урок, його зміст, методи і прийоми, форми та засоби навчання; оволодінню багатством уроку. Ці знання про урок читання допоможуть студентів під час педагогічної практики засвідчити свою фахову компетентність.

Завдання до самостійного опрацювання теми:

Ознайомтеся з публікаціями в журналі «Початкова школа» з проблем літературної освіти молодших школярів (скласти анотації або конспекти)

Питання для самоконтролю:

Які структурні компоненти уроку літературного читання?

Які уроки читання називають нестандартними?

Назвіть структурні компоненти уроку літературного читання.

Які існують класифікаційні системи уроків читання?

Розкрийте поняття: мотивація навчальної діяльності, дидактична структура уроку читання, етапи роботи над текстом.

Які встановлено критерії та норми оцінювання досвіду читацької діяльності учнів?

Лекція № 3. Методика формування навичок якісного читання

План

1. Якісне читання, його характеристика. Способи, види і форми учнівського читання.
2. Свідоме читання. Словникова робота на уроках читання. Смісловий і структурний аналізи твору.
3. Правильне читання. Прийоми вироблення правильного читання.
4. Швидке читання. Формування навичок швидкого читання.
5. Виразне читання. Система роботи для його формування.

Основні поняття теми: якісне читання, свідоме читання, виразне читання, швидке читання, правильне читання, якості читання, види, форми і способи читання, рівні розуміння тексту, партитура читання, логічний наголос.

Додаткова література:

Пінчук Г. Робота з удосконалення техніки читання // Початкова школа. – 1997. - № 11. – С. 8-11.

Куріпта В.І. Ефективні методи і прийоми удосконалення навички читання // Початкове навчання та виховання. – 2005. - № 29-30. – С.38-48.

Ігнатенко Н. Особливості розуміння навчальних текстів молодшими школярами // Світло. – 2002. - №4. – С. 40-43.

Олійник Г. Виразне читання. – Тернопіль: Навчальна книга „Богдан”, 2005.

1. Якісне читання, його характеристика. Способи, види і форми учнівського читання

Технічна сторона читання:

- спосіб (побуквений, відривний складовий, плавний складовий, окремими словами, групами слів);
- правильність (без замінь, пропусків, перестановок, повторів, з дотриманням норм літературної вимови);
- виразність (логічне, образно-емоційне, естетичне);
- темп (25 – 130 слів за хвилину);

Смислова сторона читання:

- навички когнітивної читацької діяльності,
- навички комунікативної читацької діяльності.

Ознаки якісного читання:

- свідоме читання;
- правильне читання;
- швидке читання;
- виразне читання.

Способи читання:

- Побуквене
- Відривне читання складами
- Плавне читання складами і цілим словом
- Цілими словами
- Цілими словами і групами слів

Види читання:

- Читання вголос (голосне читання);
- Пошепкове читання;
- Мовчазне (або читання про себе).

Читання вголос. Психологічні основи:

- звуки – це відоме і зрозуміле дітям;
- букви – це графічний код слова, нове для дитини.

Дидактичні основи:

- легко контролюється вчителем,
- активізує роботу всього класу,
- є зразком для слабких учнів,
- сприяє виразності читання,
- допомагає краще усвідомити прочитане.

Переваги й недоліки голосного читання**Переваги :**

- привчає до уважного, послідовного, вдумливого читання;
- сприяє розвитку говоріння, слухання, читання (види мовленнєвої діяльності),
- учні 1-2 кл. читають вголос швидше, ніж мовчки, і краще розуміють прочитане.

Недоліки :

- учень більше уваги звертає на процес читання, а не на зміст;
- учні 3-4 кл. вголос читають повільніше, ніж мовчки.

Форми учнівського читання:

- Індивідуальне читання
- Хорове читання
- Зразкове виразне читання вчителем.

Навчання читати мовчки:

- Послідовність навчання: слова, речення, абзаци, цілі оповідання.
- Прийоми навчання:
  - показ картинки з підписом - читання пошепки;
  - читання підпису без картинки.

Підготовка до читання мовчки:

- Мета або завдання перед читанням.
- Обмежити читання в часі (як стимул для швидкого читання).
- Вказівки для читання: не ворушити губами, язиком, не пропускати слова.
- Обов'язкова перевірка усвідомлення прочитаного.

Завдання до читання мовчки

- Знайти відповідь на запитання в тексті
- Дати відповідь на запитання своїми словами
- Переказати прочитане
- Пояснити заголовок статті
- Скласти план прочитаного
- Поділити оповідання на частини
- Дати заголовок кожній частині оповідання
- Підібрати малюнки до прочитаного
- Знайти й виписати певні місця з тексту.

Взаємозв'язок голосного й мовчазного видів читання

- **1-2 кл.** – переважає читання вголос, з букварного періоду вводять елементи читання мовчки.

Система роботи:

- читання вголос,
- читання мовчки,

- розбір прочитаного за попереднім завданням,
- читання вголос,
- детальний розбір оповідання.
- **3-4кл.:** переважає мовчазне читання.

Система роботи:

- підготовча робота,
- завдання до читання,
- мовчазне читання,
- розбір прочитаного за завданням,
- читання вголос,
- детальний аналіз прочитаного.

Урізноманітнення видів читання:

- пошепки – тихо – голосно;
- “ гудіння ” (напівголосно у різному темпі);
- “ буксиром ” (діти читають за вчителем, темп поступово пришвидшується);
- групове чи парне (фрагменту);
- « ланцюжкове» читання;
- вибіркоче читання;
- читання в особах;
- учитель – діти – учитель.

2. Свідоме читання. Словникова робота на уроках читання. Смисловий і структурний аналізи твору.

Свідоме читання - це розуміння змісту прочитаного тексту, описаних подій, зв'язку між ними.

Показники свідомого читання:

когнітивний рівень

- здатність до детального переказування,
- уміння висловити своє ставлення до прочитаного;
- уміння оцінити вчинки дійових осіб;

комунікативний рівень

- встановлення діалогічної взаємодії читача з текстом.

Основа для свідомого читання: розуміння лексичного значення всіх слів,

наявність особистого досвіду,
емоційний стан читача,
техніка читання.

Система роботи для формування свідомого читача:

- Підготовка учнів до сприймання тексту;
- словникова робота;
- виразне читання твору;
- перевірка сприймання твору;
- читання й смисловий аналіз твору;
- робота над образотворчими засобами;
- з'ясування ідейного змісту, основної думки;
- складання плану, структурний аналіз твору;
- переказ змісту прочитаного;
- підсумкова бесіда;
- творчі роботи у зв'язку з читанням.

Словникова робота на уроках читання

Напрями роботи:

- розширення словника новими словами,
- уточнення значення слів,
- збагачення образними словами й висловами,
- активізація словника дитини.

Вимоги до словникової роботи

- пов'язувати з життєвим досвідом дітей,
- пояснювати слово лише в значенні даного контексту,
- пояснювати слова, що важливі для розуміння тексту,
- пояснення повинні бути короткі, точні.

Місце словникової роботи

Залежно від мети:

- в усіх видах роботи,
- до читання,
- під час читання,

- після читання тексту.

Система словникової роботи на уроці читання:

- I. Підготовчий етап: пояснення того, що може ускладнити сприймання тексту.
- II. Етап первинного і повторного читання: уточнення, розкриття значення окремих слів, тлумачне й вибіркоче читання.
- III. Етап аналізу фактичного змісту тексту: елементи лексико-стилістичного аналізу.
- IV. Етап повторення матеріалу (на наступному уроці): вживання важких слів у складі речень.

Прийоми пояснення нових слів :

- звернення до досвіду дітей,
- показ предмета або його зображення,
- показ і пояснення призначення,
- розчленування загального поняття на часткові (приладдя),
- віднесення часткового поняття до загального (лин),
- наведення прикладу з життя, з твору (мужність),
- переклад,
- добір синонімів або антонімів,
- розчленування складних слів (обабіч, зловтішний),
- словотвірний аналіз (припічок),
- етимологія слова,
- порівняння за подібністю,
- детальні розповіді,
- тлумачення,
- звернення до словника.

Закріплення нової лексики:

- вживання при переказі,
- відповіді на додаткові запитання,
- пояснення учнем слова,
- опис предметів, що позначені новими словами,
- розповідь про призначення предмета,
- введення слів у речення,
- ведення учнівських словничків,
- добір слів із словничків для переказів і творів.

Рівні розуміння тексту:

- **Безпосереднє** – відбувається одночасно з читанням, зливається із сприйманням твору. Це орієнтування у фактичному змісті тексту й емоційне сприйняття його.
- **Опосередковане** - розгортається поступово через аналітико-синтетичну діяльність; передбачає виділення основних елементів матеріалу й об'єднання їх в єдине ціле. Розкривається глибокий смисл, підтекст.

Смисловий аналіз тексту (когнітивний етап):

Мета: досягнення розуміння істотних зв'язків, відношень, головних ознак; поглиблення первинного сприймання прочитаного.

Об'єкти аналізу: обставини подій, мотиви вчинків, характери героїв, мова і композиція твору.

Прийоми: вибіркове читання за запитаннями; вільне конструювання відповідей; обговорення заголовка (проблема, передбачення, головна думка, добір заголовків); дискусія, бесіда; пояснення засобів вираження мови; порівняння, зіставлення.

Смисловий аналіз тексту (комунікативний етап):

Мета: поглиблення розуміння тексту, виявлення особистого ставлення до змісту твору.

Об'єкти аналізу: позиція автора, головна думка твору.

Прийоми: діалогічна взаємодія читача з текстом - діалогічні читання, оцінні судження, творча зміна тексту, його доповнення, висунення гіпотез і припущень, самопостановка запитань до тексту й автора та знаходження відповіді в тексті.

Структурний аналіз тексту:

Мета: з'ясування логіки розгортання подій (за допомогою зовнішніх та внутрішніх елементів твору).

Об'єкти аналізу: **структура тексту** (заголовки, підзаголовки, частини, абзаци, малюнки); **сюжет твору** (початок, основна частина, закінчення).

Прийоми: діалогічна взаємодія читача з текстом - діалогічні читання, оцінні судження, творча зміна тексту, його доповнення, висунення гіпотез і припущень, самопостановка запитань до тексту й автора та знаходження відповіді в тексті.

3. Правильне читання. Прийоми вироблення правильного читання.

Правильне читання - це безпомилкове відтворення звукового наповнення слова.

Показники:

- читання без пропусків букв, складів, їх перестановок, додавання зайвих букв, складів, повторів;
- ритмічність (або плавність) читання, що виявляється в злитому промовлянні складів у словах і злитій вимові ненаголошених службових слів з повнозначними частинами мови;
- дотримання орфоепічних і граматичних норм.

Причини помилок: неухважність, надмірний темп, невдумливе читання, хвилювання.

Прийоми вироблення правильного читання:

- Щоденне тренування;
- Добір текстів з поступовим наростанням труднощів;
- Попередження помилок (підготовка до читання);
- Користування указкою,
- Виправлення помилок,
- Настанова на правильність читання,
- Хорове читання.

4. Швидке читання. Формування навичок швидкого читання

Швидке читання - це читання в темпі, що забезпечує найкраще розуміння тексту.

Природний темп розмовного мовлення – 75-95 сл./хв.

Основа: культура мовлення, техніка читання.

Прийоми вироблення швидкості читання :

- Багаторазове читання тексту з одночасним пошуком нових фактів у змісті тексту ;
- Читання додаткових текстів на швидкість,
- Пошук у тексті відповідей на запитання, що записані на дошці;
- Добір заголовків (із написаних на дошці) до певної частини тексту;
- Розкриття на певний час тексту(на дошці, слайді) і перевірка за допомогою запитань кількості прочитаного;
- Читання в парі;
- Швидке розпізнавання слів на картках.

Методика діагностування швидкості читання

Контроль:

- поточний і підсумковий (в кінці семестру);
- індивідуальний, парний, груповий, фронтальний.

Показники:

- кількість прочитаних слів за хвилину (відповідно до вимог програми).

Настанова : читай (1-2 хв.). правильно, швидко, виразно, але щоб потім можна було відповісти на запитання.

5. Виразне читання. Система роботи для його формування.

Виразне читання:

- читання з дотриманням пауз, логічних наголосів, інтонації, емоційним забарвленням тону голосу;
- читання з яскравим вираженням думки, почуття, свого ставлення до прочитаного.

Показники:

- уміння правильно передати ідейний задум автора;
- уміння дотримуватися розділових знаків, логічних пауз, логічного наголосу, інтонації, ритму, темпу, тембру голосу.

Прийоми вироблення навичок виразного читання:

- складання партитури читання на основі усвідомлення змісту та емоційно-образної спрямованості тексту;
- показ зразка вчителем,
- слухання фонозапису твору у виконанні акторів;
- вправи на інтонування речень;
- читання-драматизація;
- читання в особах;
- вправи на регулювання гучності голосу;
- заучування напам'ять;
- декламація;
- бесіди, розповіді, розмірковування учнів, дискусії,
- підготовка до колективного чи групового читання.

Створення партитури виразного читання:

- 1/ з'ясування головної думки тексту (підкреслити =====);
- 2/ відповідно до головної думки знаходження головних слів (підкреслення _____);
- 3/ розбивка речень на мовні такти, визначення логічних пауз (/, //);
- 4/ виділення логічних наголосів для речення (-----);
- 5/ відтворення мелодики читання (стрілками пониження й підвищення тону голосу);
- 6/ визначення інтонаційного забарвлення голосу (спокійно, із жалем, стурбовано, з відчаєм, зневажливо тощо)

Завдання до самостійного опрацювання теми:

1. Розвиток зорового сприймання під час читання : розширення поля читання, миттєве розпізнавання слова під час читання, переглядання тексту, зняття вокалізації.
2. Ознайомлення з публікаціями в журналі «Початкова школа» з проблем формування навичок якісного читання в молодших школярів (конспекти)

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття:
  - якості читання, техніка читання,

- види, форми і способи читання,
  - свідоме читання (когнітивний, комунікативний рівні),
  - смисловий аналіз тексту,
  - структурний аналіз тексту,
  - рівні розуміння тексту (безпосереднє, опосередковане),
  - правильне читання,
  - швидке читання,
  - виразне читання,
  - партитура читання.
1. У чому полягає взаємозв'язок між якостями читання?
  2. Якими прийомами можна навчити учнів виразного читання?

Лекція № 4. Особливості вивчення творів різних жанрів на уроках читання

План

1. Методика роботи над ліричними творами (пейзажна, сюжетна лірика, вірші-роздуми). Методика заучування творів напам'ять.
2. Методика роботи над епічними творами (оповідання, епічні вірші, казки, байки, легенди, перекази, міфи).
3. Методика роботи над драматичними творами (дитячі п'єси, драматичні казки).
4. Система роботи з малими фольклорними жанрами
5. Специфіка опрацювання науково-пізнавальних статей і нарисів.

Основні поняття до теми: ліричні твори, епічні твори, драматичні твори, фольклор, науково-пізнавальні твори, міф, легенда, переказ, п'єса-казка, драматизація, інсценізація.

Додаткова література:

- Скіпакевич О.В. Легенди й перекази на уроках читання // Початкова школа. – 1992 - №1 - С.15.
- Скіпакевич О.В. Ознайомлення з ліричним віршем на уроках читання // Початкова школа. – 1996 - №4

- Скіпакевич О.В. Вчити емоційно правильно сприймати художній текст //Початкова школа. – 1996 - №12 .
- Жовнір-Коструба С., Жовнір-Івасько Н., Жовнір О. Читання і розвиток мовлення //Початкова школа. – 1998 - №9 .
- Савельєва С. Використовуючи усну народну творчість //Початкова школа. – 1998 - №10 .

1. Методика роботи над ліричними творами (пейзажна, сюжетна лірика, вірші-роздуми). Методика заучування творів напам'ять.

Середина ХХ сторіччя

1. Вступна бесіда: підвести до сприймання вірша.
2. Виразне читання вірша вчителем.
3. Читання вірша учнями.
4. Розбір вірша: визначення картин, образів, художніх засобів, перечитування окремих місць вірша як відповідь на запитання.
5. Визначення вчителем слів з логічним наголосом, логічних і граматичних пауз, місць для читання різним тоном і темпом.
6. Повторне читання вірша учнями з метою вироблення навичок виразного читання.
7. Заучування вірша напам'ять (в класі чи вдома).

Сьогодні, через 60 років

1. Вступне слово вчителя про автора: інтерес до автора та вивчення його твору.
2. Зразкове читання (краще напам'ять) учителем за партитурою .
3. Читання вірша учнями мовчки, потім напівголоса, для усвідомлення змісту тексту; відповіді на запитання.
4. Аналіз фактичного змісту тексту. Композиційний аналіз, складання плану, смисловий аналіз, «тлумачне» читання, словесне малювання, емоційно-образний розбір, лексико-стилістичний аналіз. Визначення головної думки вірша.
5. Опрацювання разом з учнями партитури для виразного читання вірша (подаліше усвідомлення змісту тексту).

6. Повторне читання вірша: смисловий аналіз, запам'ятовування партитури.
7. Творча робота на основі тексту: читання в особах (епічний вірш), продовження авторської думки, складання тексту за аналогією, розповідь від певної особи, від автора, подовження подій тощо.

Особливості роботи над поетичними творами:

Робота з поезією:

1. Вступне слово вчителя про автора:
2. Зразкове читання (краще напам'ять) учителем за партитурою .
3. Читання вірша учнями мовчки, потім напівголоса, для усвідомлення змісту тексту; відповіді на запитання.
4. Аналіз фактичного змісту тексту. Композиційний аналіз, складання плану, смисловий аналіз, «тлумачне» читання, словесне малювання, емоційно-образний розбір, лексико-стилістичний аналіз. Визначення головної думки вірша.
5. Опрацювання разом з учнями партитури для виразного читання вірша (подальше усвідомлення змісту тексту).
6. Повторне читання вірша: смисловий аналіз, запам'ятовування партитури.
7. Творча робота на основі тексту: читання в особах (епічний вірш), продовження авторської думки, складання тексту за аналогією, розповідь від певної особи, від автора, подовження подій тощо.

Робота з прозою:

1. Підготовча робота до читання.
2. Первинне читання.
3. Повторне читання .
4. Аналіз фактичного й образного змісту.
5. Узагальнювальна бесіда за текстом.
6. Виразне читання тексту.
7. Творча робота на основі тексту

Методика заучування віршів напам'ять

Психологічні основи.

- **Шляхи запам'ятовування:**

a/ мимовільне, немотивоване, спонтанне;

б/ довільне , мотивоване, організоване – це внутрішня інтелектуальна праця.

• **Види пам'яті:**

а/ образна – на основі уявлень;

б/ вербальна – на основі мислення – найдосконаліший вид пам'яті.

Основні умови заучування віршів напам'ять:

- твір повинен подобатися дітям;
- виразне, емоційне читання твору;
- багаторазове повторення (8-10 разів),
- багаторазове пригадування (2-3 рази).

Додаткові стимули:

- повага до вчителя,
- почуття змагання (хто краще розповість),
- бажання зробити сюрприз для батьків.

Методичні вимоги до заучування віршів:

- Вірш заучується **цілісно** кожною дитиною.
- Перед початком читання **називають автора і назву вірша**.
- Вірш заучується і читається **завжди виразно**.
- Вивчати можна лише **добре зрозумілий** вірш.
- Детальні **довгі пояснення послаблюють** емоційний вплив на почуття дитини.
- Для кращого розуміння й сприйняття вірша потрібна **попередня підготовка**.

2. Методика роботи над епічними творами (оповідання, епічні вірші, казки, байки, легенди, перекази, міфи)

Схема читання байки:

1. Вступна бесіда про тварин або птахів, їхні повадки.
2. Читання байки вчителем. Читання байки учнями.
3. Розбір байки за змістом і мовою (вирази дійових осіб, іронія, слова в переносному значенні, дотепні вислови,
4. Складання плану і переказ байки.
5. Добір знайомих дітям випадків із життя за темою байки, розповідання про ці випадки.

6. Розкриття алегорії байки, виведення головної думки (ідеї, моралі), заучування байки напам'ять.

Схема читання казки:

1. Попередня бесіда про зв'язані із змістом казки події, людей, тварин.
2. Читання казки вчителем і учнями.
3. Розбір змісту казки за запитаннями вчителя, пояснення незрозумілих слів.
4. Складання плану казки і переказ змісту.
5. Читання окремих місць казки в особах.
6. Прикінцева бесіда про те, що в казці правдиве, а що є поетичним домислом (вигадане).

Особливості роботи з байкою

Байка – це алегорична розповідь повчального характеру.

Розповідаючи про життя тварин, насправді засуджує вчинки людей.

1. Попередньо підвести дітей до розуміння характеру дійових осіб; робота з ілюстраціями.
2. Розкриття ідеї байки – результат усієї роботи над байкою.
3. Тільки після детального аналізу зрозуміло, що є вигадкою, а що відповідає дійсності.
4. Алегорія розкривається через аналогію із випадками з реального життя.
5. Знайомляться з особливостями композиції: а) події і розповідь про них, б) мораль і повчання, поради.

3-4 класи – 8 байок : *Езоп, Л. Глібова, Олени Пчілки, І.Крилова*

Особливості роботи з казкою:

- Специфіка казок: особливий зачин і кінцівка, триразові повтори, динаміка подій, напруження з кожним повтором, відсутність розширених описів, усталені епітети, пестливі слова, римовані звороти, тавтологія (жили-були), боротьба добра із злом.
- Відмінність між чарівними і соціально-побутовими казками: відсутність у змісті дивовижних істот, надприродних сил, чудесних перетворень, більше елементів дійсності, реальних життєвих подій.

- Усвідомлення морально-етичної спрямованості казки.
- До висновку про реальне і фантастичне діти приходять самостійно після детального аналізу казки.

Казки : 2 кл. – про тварин, 3 кл. – чарівні, 4 кл. – побутові; народні й авторські.

Робота над легендами, переказами, міфами:

Легенда – народне сказання або оповідання про якісь події чи життя людей, оповите казковістю, фантастикою.

Притча – усна розповідь про життєвий випадок з чітко вираженою головною думкою морально-етичного змісту.

Переказ – це невелике усне оповідання про визначні історичні події та їх героїв.

Міф – оповіді, в яких міститься первісна уява людини про світ, вигадане переплітається з історично правдивим.

Особливості роботи:

- Структура уроків така, як і казок.
- Головна увага : щоб школярі розуміли зміст, чітко уявляли послідовність розгортання подій і мотиви поведінки персонажів.
- Отримані відомості учні зможуть використати на уроках природознавства, народознавства та інших.

4 кл. Легенди: Вавилонська вежа; Каїн і Авель; Суд Соломона. Міфи: “ Міфи народів світу ”: стародавнього Єгипту Китаю, Греції, слов'янських народів

3. Методика роботи з драматичними творами (дитячі п'єси, драматичні казки)

П'єси-казки: О. Олесь “ Бабусяна пригода ”, Н. Куфко “ Гуси-лебеді ”, Н. Шейко -Медведева “ Лисиця, що впала з неба ”. (3-4 кл.)

П'єса – твір, у якому події відтворюються через вчинки і розмови (діалоги й монологи) персонажів. Поділяється на дії, має ремарки.

Передумови роботи – досвід читання казок (є розмови дійових осіб, слова автора, описи місць подій)

Алгоритм роботи з драматичним твором:

1. Знайомство з будовою тексту (перелік дійових осіб, опис місця дії, слова дійових осіб, пояснення автора).
  2. Розповідь про автора.
  3. Розгляд ілюстрацій, зіставлення їх з ремарками до тексту.
  4. Читання твору із супровідним аналізом (спочатку вчитель, потім – учні; чи запам'ятали дійових осіб.)
  5. Бесіда на розуміння 1-ої дії.
  6. Повторне читання (мовчки – діти).
  7. Бесіда на розуміння прочитаного.
  8. Розгляд і аналіз ілюстрацій, зіставлення їх з частинами тексту.
  9. Читання в особах, вибіркоче читання, перевірка орієнтування в тексті на швидкість.
  10. Рефлексія.
  11. Домашнє завдання: прочитати другу дію, вибрати собі роль, виразно прочитати.
- 2-й урок: характеристика головних дійових осіб.
3-й урок: інсценізація твору. Колективна дискусія, рефлексія.

Робота за сюжетом драматичних творів:

- Допомагає уявити себе на місці героя, зрозуміти, пережити окремі моменти.
- Розвиває **виразність мовлення, самостійність і творчість** у доборі мовних засобів для створення образу,
- Формує відчуття партнера, що важливо для розвитку **комунікативних навичок**,
- Розвиває особливу увагу і **чутливість до дій людей у житті**, уміння бачити й розуміти значення простих дій людини, його відчуття і бажання.

4. Система роботи з малими фольклорними жанрами

Середина ХХ ст.

- Не передбачено окремих уроків. Є супровідним матеріалом для всіх уроків
- як дидактичний матеріал для вдосконалення техніки читання, вироблення літературної вимови.

Сьогодні, через 60 років

- загадки, прислів'я, скоромовки, приказки, пісні, ігровий фольклор, легенди, казки, притчі.
- У підручниках для кожного класу є відповідні розділи:
- **2 клас** — «Українські народні казки» (7 год.),
- **3 і 4 класи** — «Усна народна творчість» (відповідно 7 і 6 год.).
- Крім того, у зміст інших тем широко «вкраплено» прислів'я, скоромовки, приказки, загадки - “ Розвивайся, звеселяйся, моя рідна мово ” (колискові, ігровий фольклор, дитячі пісеньки)

Мета роботи з малими фольклорними жанрами

Середина ХХ ст.:

- як дидактичний матеріал для вдосконалення техніки читання, вироблення літературної вимови.

Сьогодні, через 60 років:

- сформувати елементарні уявлення про усну народну творчість як **особливу форму народного мистецтва**,
- Збагатити й систематизувати розрізнені знання і враження від прочитаних раніше творів;
- усвідомити **змістові й образні засоби** творів;
- **виховати** почуття справедливості, доброти, любові до рідного краю,
- розвиток **мовного** чуття, збагачення словника влучними висловами;
- підвести до розуміння *жанрової специфіки авторських і народних творів*.

Робота з приказками, прислів'ями

Прислів'я та приказки — унікальні малі форми, що дуже стисло передають широке узагальнення, це своєрідні краплини народної мудрості, здорового глузду, трудового і життєвого досвіду, концентроване втілення моральних і естетичних поглядів, оцінок, вироблених народом протягом тривалого часу.

Методичні вимоги:

- розуміння спочатку **прямого**, а потім і **переносного значення** смислу прислів'їв;

- уміння **зіставляти зміст** прислів'я з конкретним змістом прочитаного або із своїм **досвідом**;
- **добирати** прислів'я відповідно до головної думки
- **твору**;
- виховувати бажання і вміння **застосовувати** прислів'я у своєму мовленні;
- розвивати вміння **придумувати коротку розповідь** за прислів'ям, описувати своє життєве спостереження.

Робота із загадками

Загадка - це короткий образний опис якогось предмета чи явища, що треба впізнати, відгадати.

Це алегоричний опис предмета чи явища. В основі образу - метафора, метонімія, уособлення, перифраз.

Методичні вимоги:

- 2-3 кл. . набувають **досвіду загадування і відгадування** загадок,
- 4 класі - узагальнення знань про суттєві **особливості цього жанру**: називається не сам предмет, а подібний за істотними ознаками, вказуються найхарактерніші, найяскравіші особливості, які їх об'єднують.
- Не можна зводити роботу над загадкою тільки до відгадування. Треба заохочувати **обґрунтовувати відповідь**, називати ознаки, що допомогли відгадати.
- Необхідно вчити **самостійно складати загадки**.

Робота із скоромовками

Скоромовка - народно-поетична мініатюра, жарт, де навмисно підібрані слова зі сполученнями, що важко вимовляються: чистомовки і спотиканки.

Методичні вимоги:

- прочитують **кілька разів: мовчки** для ознайомлення; **вголос** – для колективної роботи над усвідомленням змісту.
- **спочатку** читають **повільно**, щоб усі звуки називалися правильно, потім **швидше**, щоб подумати над правильним диханням, і, нарешті, **максимально швидко** – це вже **весела**

гра, у якій кожен намагається не збитися і не зіпсувати скоромовку.

5. Специфіка опрацювання науково-пізнавальних статей і нарисів

Нарис – це художньо-публіцистичний твір, у якому зображуються дійсні життєві факти, події, конкретні люди. Виклад наукових даних базується на основі розгортання сюжету, в якому діють люди.

Вимоги до опрацювання:

- Мають давати учням деяку суму знань, розширювати їхній світогляд.
- Насиченість фактичними даними **потребує ширших пояснень**, знаходження аналогій, відомих дітям з досвіду.
- **Попередньо** необхідно: **а)** підвести до слухання матеріалу, зацікавити, або **б)** детально пояснити, про що йдеться; коли і де події відбувалися, яке значення вони мали в історії і чому ми, сучасні люди, повинні не забувати про них.
- Потрібно якомога **точніше** давати **уявлення про зміст понять**, що називаються новими для учнів словами.
- Перевіркою результативності роботи над нарисом є **узагальнювальна бесіда**: повторення, розповідь про нове, формулювання свого ставлення до опрацьованого матеріалу.

Алгоритм опрацювання науково-популярної статті:

- 1. Попередня бесіда чи розповідь** учителя на тему статті, розгляд ілюстрацій, предметів у природі, макетів, моделей, демонстрування дослідів, використання матеріалів екскурсії до даної теми...
- 2. Читання статті** за частинами учнями вголос чи мовчки з виконанням певних завдань. Відповіді учнів на запитання вчителя.
- 3. Докладний розбір** статті по частинах і в цілому, вибіркоче перечитування окремих, цінних з наукового боку місць, пояснення наукових термінів і засвоєння їх учнями.

4. **Повторне читання** статті, складання плану і переказ по частинах. Читання і переказ статті в цілому.
5. **Прикінцева бесіда** : про що дізналися, чого навчилися, запис учнями в зошити наукових термінів, нових слів і висновків.
6. **Практичні завдання** учням додому (зробити дослід, зібрати колекції, малювати щось, прочитати додаткову літературу тощо)

Робота з текстом:

1. Підготовча робота до читання.
2. Первинне читання.
3. Повторне читання .
4. Аналіз фактичного й образного змісту.
5. Узагальнювальна бесіда за текстом.
6. Виразне читання тексту.
7. Творча робота на основі тексту.

Завдання до самостійного опрацювання теми:

1. За матеріалами фахових часописів «Початкова школа», «Початкова освіта», «Розкази онуку», «Рідна школа» «Палітра педагога». «Джміль», підготувати доповідь: «Творчий досвід учителів початкових класів щодо проведення уроків літературного читання».
2. Система роботи з малими фольклорними жанрами .
3. Специфіка опрацювання науково-пізнавальних статей і нарисів..
4. Методика роботи над драматичними творами (дитячі п'єси, драматичні казки).

Питання для самоконтролю:

1. Розкрити поняття: ліричні твори, епічні твори, драматичні твори, фольклор, науково-пізнавальні твори, міф, легенда, переказ, п'єса-казка, драматизація, інсценізація.
2. Специфіка опрацювання науково-популярних творів.
3. Назвіть основні етапи роботи над науково – популярним твором.
4. У чому полягає відмінність роботи над науково-популярними творами і творами інших жанрів?

**Лекція №5. Система роботи з дитячою книжкою.
Методика проведення уроків позакласного читання**

План

1. Мета й завдання позакласного читання. Взаємозв'язок уроків класного й позакласного читання.
2. Особливості сприймання дітьми художніх творів. Вимоги до відбору дитячих книг.
3. Основні етапи формування читацької самостійності.
4. Структура й методика уроків позакласного читання.
5. Облік позакласного читання. Оцінювання читацьких умінь учнів.

Основні поняття теми: етапи читацької самостійності, самостійність читання, сприймання твору, динамічність змісту, високохудожність твору.

Додаткова література:

- Іванова Л.І. Збагачення змісту читацьких умінь // Поч. шк.— 1992. — № 3 — 4.
- Іванова Л.І. Формування читацької самостійності учнів початкових класів. — Рівне: ІМЦ, 1995.
- Наумчук М.М. **Позакласне читання в 1-му класі.** — Тернопіль: Підручники і посібники, 1995.
- Наумчук М.М. **Позакласне читання в 2-му класі.** — Тернопіль: Підручники і посібники, 1995.
- Наумчук М.М. **Позакласне читання в 3-му класі.** — Тернопіль: Підручники і посібники, 1995.
- Наумчук М.М. **Позакласне читання в 4-му класі.** — Тернопіль: Підручники і посібники, 1999.
- Светловская Н.Н. Самостоятельное чтение младших школьников. — М.: Просвещение, 1980.
- Скрипченко Н.Ф., Наумчук М.М. Заняття з позакласного читання для 6-річних першокласників // Поч. шк. — 1987. — № 3,9,11. 7.

1. Мета й завдання позакласного читання. Взаємозв'язок уроків класного й позакласного читання

Завдання учителя — забезпечувати педагогічне керівництво самостійним читанням учнів та формування у них основ читацької самостійності.

Завдання дітей:

- а) **орієнтуватись** у книжковому світі, **вибирати** для читання художні твори відповідно до своїх інтересів;
- б) **повноцінно сприймати** твір; правильно, швидко, виразно, свідомо його читати;
- в) **осмислювати і відтворювати** зміст прочитаних творів, висловлювати своє ставлення до прочитаного, тобто самостійно **засвоювати** з прочитаного **найкраще і найцінніше**.

Взаємозв'язок уроків класного й позакласного читання:

- На уроці позакласного читання розширюються, поглиблюються знання, здобуті під час класного читання.
- **Кінцевий результат:**
- **самостійна** читацька діяльність, спрямована на здійснення свідомого **вибору книги, її читання та міркування**, відповідних **висновків** з огляду на прочитане.

Самостійне читання

— це **добровільне, індивідуальне** читання учнів **без допомоги** вчителя, бібліотекаря, батьків, друзів.

Проблема : Як цього домогтися? Чому діти не люблять читати?

2. Особливості сприймання дітьми художніх творів. Вимоги до відбору дитячих книг

Сприймання - психічна діяльність, що складається із слухання (споглядання), уявлення, усвідомлення почутого і розуміння (почутого, побаченого).

Розуміння тексту – це опосередкований аналітико-синтетичний процес, що передбачає виділення основних елементів матеріалу – “ смислових віх ” та об’єднання їх в єдине ціле (Костюк Г.С. Про психологію розуміння.)

Особливості сприймання. Вимоги:

1. Усвідомлення відбувається не на основі окремих фраз, а через аналіз, зіставлення смислових частин, виділення головного, загальної думки та підтексту (Костюк Г.С.).
  - Проводити різноманітні види аналізу тексту.
2. Здогадки, припущення, висновки з прочитаного несуть найбільше смислове навантаження (Лурія А.Р.).
  - Здійснювати роботу із заголовком, висновками-прислів'ями.
3. Сприймання – це поєднання пізнавального з емоційно-естетичним, що передбачає виникнення певного ставлення до подій у творі (Нікіфорова О.І.).
  - Повинно бути цілісне чуттєво-раціональне сприйняття.
4. Типи ставлення до літературних героїв:
  - а/ емоційно-образне;
  - б/ інтелектуально-оцінне.
  - Учити передавати почуття й оцінювати героїв.
5. Діти не лише оцінюють, а й намагаються наслідувати героїв, що сподобалися.
  - Добирати твори до особистісних потреб дітей.
6. Ставлення до героїв залежить від усвідомлення власного життєвого досвіду.
  - Спиратися на життєвий досвід дітей, збагачувати його.
7. В оцінці героїв діти оперують не визначенням якостей, а описами конкретних випадків, оскільки не володіють відповідними поняттями.
  - Збагачувати лексику дітей моральними поняттями.
8. Діти не лише оцінюють, а й намагаються наслідувати героїв, що сподобалися.

- Добирати твори до особистісних потреб дітей.

9. Сприймання дітьми творів носить активно-дійовий характер.
Співпереживаючи героям і активно сприймаючи мораль, діти здатні набувати досвід моральної поведінки.
- Виховувати дітей засобами художньої літератури.

10. Здатні побачити єдність змісту і художньої форми, образні засоби, ритм і риму.

- Учити елементарного літературного аналізу

Принципи добору книг для читання дітьми:

- 1) доступності твору (за змістом, формою, мовою);
- 2) високохудожності твору (відповідає вимогам мистецтва, естетичного смаку);
- 3) моральності й виховної значущості твору;
- 4) пізнавальної цінності;
- 5) жанрового й тематичного різноманіття;
- 6) динамічності змісту твору.

3. Основні етапи формування читацької самостійності

Клас	За Коваль Г.П.	За Івановою Л.І.
кл.	Підготовчий	Підготовчий
2 кл.	II. Початковий	II. Початковий
3 кл.	I. Основний	I. Основний
4 кл.	IV. Завершальний	I. Основний

Критерії розподілу за етапами читацької самостійності:

- Рівень загальної готовності до навчання,
- ступінь оволодіння технікою читання,
- уміння слухати, сприймати і відтворювати прочитаний твір в уяві,
- знання дитячих книг,
- зміст літературного матеріалу та мета його опрацювання.

Система уроків з позакласного читання:

- У 1 класі : на роботу з дитячою книжкою - до 20 хв. уроку з навчання грамоти (1 раз на тиждень); II семестр – два бібліотечні уроки.
- У 2 – 4 класах: уроки проводяться 1 раз на 2 тижні (17 год. на рік); бібліотечні заняття, літературні ранки, семінари; нестандартні уроки.

Час на заняття з позакласного читання відводиться із загальної кількості годин, відведених на уроки читання.

4. Структура й методика уроків з позакласного читання

Основа кожного уроку:

- **Читання-розгляд** довідково-інформаційного апарату книжки та її художньо-графічного оформлення;
- **Виразне читання вчителем** твору без додаткової пояснювальної роботи; **читання учнями** на основі наслідування;
- **тлумачне** читання;
- літературне читання з елементами **літературного аналізу**;
- виховуюче читання з вільною **бесідою морально-етичного** плану;
- читання з цільовим спрямуванням на **творче втілення** прочитаного.

Структура уроку на підготовчому етапі:

1. Підготовча робота до сприймання твору (3 хв.).
2. Виразне читання книжки (твору) вчителем вголос: 1-2 сторінки (3 хв.), зразок користування книгою.
3. Колективне відтворення прослуханим (4 хв.).
4. Знайомство учнів з новою книжкою під керівництвом учителя (3-5 хв.).
5. Рекомендації щодо самостійної позаурочної діяльності з книжкою(1-2 хв.).

Мета: викликати інтерес і бажання до самостійної роботи з книжкою.

Обладнання : іграшки, шапочки-маски, предметні малюнки, ілюстрації, журнали “ Малятко ”, “ Пізнайко ” .

Структура уроку на початковому етапі:

1. Розв'язання завдань з орієнтування в групі книжок з метою вибору необхідної книжки за вказаною вчителем ознакою (3 хв.).
2. Виразне читання книжки (твору) вчителем вголос: (7 хв.), зразок користування книгою.
3. Бесіда-роздуми над прослуханим (4-5 хв.).
4. Самостійне знайомство учнів з новою книжкою як засобом підготовки до наступного читання (5 хв.).
5. Читання учнями твору, визначеного вчителем (10-13хв.).
6. Вияв і оцінка якості самостійного читання-розгляду незнайомої книжки (10 хв.).
7. Рекомендації щодо самостійної позаурочної діяльності з книжками(1-2 хв.).

Пріоритети: індивідуалізація самостійної читацької діяльності дітей.

Додаткове обладнання: куток дитячої книги.

Структура уроку на основному етапі:

1. Колективна робота з книжками, прочитаними до уроку; визначення книжок для всебічного аналізу й обговорення (5-7 хв.).
2. Бесіда про героїв прочитаних книжок, авторів книжок, дискусії з вибіркоким читанням (30 хв.).
3. Доповнення, розширення, уточнення читацького досвіду дітей учителем (5-7 хв.).
4. Домашнє завдання (1-2 хв.).

Пріоритети : самостійна читацька діяльність, книга-джерело самостійного поповнення знань.

Позаурочна діяльність з книжкою:

- оформлення класної картотеки,
- читання вголос книжок у групах,
- організація книжкової виставки за вказаною ознакою,
- відвідування бібліотек,
- перегляд діафільмів,
- збір матеріалів з дитячої періодики,
- підготовка до свят, конкурсів,
- організація книжкових розділів (н-д, книжки-довідники, улюблені вірші, казки...),
- підготовка анованих карток на прочитані книжки
- збір ілюстрацій до вказаної теми,
- складання рекомендаційних списків за вказаною ознакою,
- ведення класного щоденника читання,
- розучування ігор,
- виготовлення і оформлення книжок-саморобок і т. д.
- *дні* (улюбленого твору, письменника, казок або творів інших жанрів, найцікавішої книжки...),
- *тижні* дитячої книжки,
- *літературні вернісажі*,
- *усні журнали*,
- *літературні години*

Керівництво позакласним читанням

- Учитель мусить **добре знати** дитячу літературу й наявність її в бібліотеці, книгарні.
- На початку року – **бесіда** про позакласне читання й **поради** щодо творів для читання.
- На кожен семестр складається **список рекомендованих** для читання **книжок**.
- **Колективний обмін** книжок в бібліотеці й **поради** дітям щодо добору нових книжок.
- Допомога дітям в організації **обліку** прочитаних книжок.

5. Облік позакласного читання. Оцінювання читацьких умінь учнів

1 – 2 класи : змістовна вмотивована словесна оцінка

3 – 4 класи: бальна форма оцінювання; лише позитивні оцінки.

Вимога до вчителя: якщо учень не читає, необхідно індивідуалізувати роботу з ним, враховуючи його вміння, інтереси, наявність книжкового фонду.

Кінцеві результати навчання:

• **діти повинні знати:**

- види доступної літератури - художньої, науково-пізнавальної, довідкової, періодичної, публіцистичної;
- можливі теми читання;
- зовнішні ознаки книжки і різні типи позатекстової інформації;
- правила гігієни читання.

• **Повинні вміти:**

- Визначати для себе мету звернення до книжок;
- звертатися за бібліотечно-бібліографічною допомогою;
- переглядати більше книжок задля вибору книжки для читання;
- визначати зовнішні показники змісту книжки і, орієнтуючись на них, здійснювати прогнозування змісту книжки;
- вибирати книжку, яка найбільше відповідає меті;
- усвідомити зміст вибраної книжки, максимально використовуючи свої читацькі можливості;
- дотримуватися при самостійній роботі з книжкою правил гігієни читання.

Завдання до самостійного опрацювання теми:

1. Види, форми і способи учнівського читання.
2. Основні вимоги до відбору дитячих книг.
3. Облік позакласного читання.
4. Оцінювання читацьких умінь учнів.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрити поняття: етапи читацької самостійності, самостійність читання, сприймання твору, динамічність змісту, високохудожність твору.
2. Основні етапи формування читацької самостійності.
3. Які вимоги до читацьких навичок висуває Державний стандарт початкової освіти.
4. Назвіть рівні оцінювання читацьких навичок молодших школярів
5. В яких нормативних документах вміщено критерії оцінювання читацьких умінь учнів?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Методика класного та позакласного читання Основна література

Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя. – К.: Освіта, 2007. – 334с.

Наумчук М. М.. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). – Видання друге, доповнене. – Тернопіль: В-во Астон, 2005, - С. 46-59; 78-80; 81-161.

Ткачук Г.П. Методика позакласного читання у початкових класах: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2-1-. – 264с.

Літературне читання: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 2-4 кл. К.: Освіта, 2012.- 380 с. Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/02_lit_chit.pdf

Державний стандарт початкової загальної освіти (2011 р.)

Додаткова література

Савченко О.Я. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр.мовою : підруч. для 3 – го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.Я. Савченко. – К. : Освіта, 2013. – 156 с.

Науменко В.О. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр.мовою: підруч. для 3 – го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Віра Науменко. – К. : Генеза, 2014. – 176 с. Режим доступу:

http://www.geneza.ua/media/content/new/Naumenko_LitChyt_P_3u_kr_%28151-12%29_S.pdf (3 клас);

http://www.geneza.ua/media/books/Naumenko_LitChyt_P_2u_kr_%28089-12%29_S.pdf (2 клас)

[О.Я.Савченко. Презентація підручника "Літературне читання 2 клас" \(презентація\)](#)

[Науменко В.О. Визначення особливостей структури підручника «Літературне читання. 2 клас»](#)

(презентація)<http://ippo.org.ua/images/documents/METODKEIS/2klas/savchenko.pdf>

Статті з журналу «Початкова школа»

1. Велика В. Сучасна пісня на уроці. (Позакласне читання), 1997, №7.
2. Вітренко Р. І. Третьюкласники обговорюють «Степову казку» Григора Тютюнника, 1987, №11.
3. Гац Н. А. Використання відомостей про текст на уроках читання у 2 класі, 1992, №3—4.
4. Голянич М. І. Елементи лінгвістичного аналізу художнього тексту, 1988, №11.
5. Гудзик І. П. Читання вголос та читання мовчки, 1991, №4.
6. Гудзик І. П. Чи треба вчити молодших школярів читати невідомий текст?, 1991, №3.
7. гуня Л. П. Наступність і перспективність у навчанні читати, 1994, №2.
8. Джежелей О. В., Коваленко О. М., Ємець А. А. Уроки читання і види мовної діяльності, 1994, №№ 6—8.
9. Дідух М. П. Ігрові прийоми навчання читати, 1991, №1.
10. 1990, №2.
11. 1991, №2.
12. Антипець В. 77. Індивідуальна робота з відстаючими на уроках читання, 1988, №8.
13. Антипець В. 77. Система завдань для формування початкової навички читання, 1996, №9.
14. Бадер В. Розвиток інтонаційних умінь першокласників, 1997, №2.
15. Баршай Л. С. Ефективний прийом усвідомленого читання, 1995, №3.
16. Баршай Л. С. Про роботу зі скоромовкою, 1990, №9.
17. Бибко Р. С. Обучение первоклассников умению читать сказки, 1986, №4.
18. Вашуленко М. С. Інтегрування завдань з рідної мови й читання, 1994, №6.

19. Вaшуленкo O. Oцінювання читацьких компетентностей молодших школярів// - 2007. - № 12. – С. 16-20.
20. Ващенко Н. І. Виховання у молодших школярів любові до читання, 1989, №2.
21. Віденко В. Творча робота школярів на уроках мови, читання, реторики, 1977, №7.
22. Геруля Г. Шляхи літературного розвитку молодших школярів // - 2005. - № 5. – С. 48-50.
23. Єгорова Л. Б. Лінгвістичне коментування художнього тексту, 1992, №2.
24. Живцька Л. В. Запобігання інтерференції на уроках читання, 1990, №2.
25. Жовнір-Коструба С, Жовнір-Івaтьo Н., Жовнір O. Читання і розвиток мовлення, 1998, №9.
26. Жовнір-Коструба С, Жовнір-Івaтьo Н., Жовнір O. Орієнтовне планування уроків читання, 1998, №10.
27. Іванова Л. І. Збагачення змісту читацьких умінь, 1992, №№ 3, 4.
28. Ігнатенко Н. В. Пізнавальні завдання на уроках читання у 2 класі, 1992, №№ 9, 10.
29. КалішВ. А. Використання ономастичної лексики, 1992, №2.
30. Киналь М. 77. Розвиток мовлення на уроках позакласного читання, 1996, №5.
31. Киричук O. І., Волошина Г. П. Підготовка учнів до сприймання нового тексту, 1992, №№ 9, 10.
32. Кодлюк Я., Одинцова Г. Ознайомлення школярів з біографічними відомостями про письменників, 1998, №3.
33. Колупаєва А. А. Методика обстеження фонетичного сприйняття у першокласників з мовленнєвими вадами, 1996, №10.
34. Колупаєва А. А. Подолання у першокласників мовних вад фонетичного рівня, 1995, №7.
35. Коновець С. В. Сприйняття й оцінювання учнями мистецьких творів, 1987, №10.
36. Кузьменко Н. Українознавство як основа інтегрування змісту сучасних підручників з читання, 1998, №10.
37. Кучинський М. В. Робота над загадкою, 1994, №6.

38. Лиса О. Радість від читання — радість пізнання, 2000, №1.
39. Лідкова С. М. Світ маленьких казкарів, 1995, №4.
40. Логачевська С. П. Індивідуалізація завдань для шестиліток,
41. Лугова О. Розвиток уяви, фантазії під час роботи з творами Оксани Іваненко, Джанні Родарі, 1998, №4.
42. Лухтай Л. К. Шляхи вдосконалення техніки читання для школярів, 1989, №5.
43. Макарова С. О. Урок позакласного читання, 1995, №9.
44. Малькевич Г. Уроки культури читання, 1997, №2.
45. Мандрика М. І. Нечуй-Левицький для дітей і дорослих, 1998, №12.
46. Мартиненко В., Присяжнюк Н. Орієнтовний календарний план з читання для 2 (1), 3 (2), 4 (3) класів, друга чверть, 1998, №10.
47. Мартиненко В., Присяжнюк Н. Орієнтовний календарний план з читання для 3(2) і 4(3) класів, 1998, №8.
48. Мильникова О. М. Розвиток гуманістичних уявлень на уроках читання, 1996, №6.
49. Московенко О. Народні символи України, 1998, №8.
50. Науменко В. О. Робота над художнім твором на уроках читання, 1985, №6.
51. Науменко В. О. Формування навичок читання, 1991, №4.
52. Наумчук М. М. Уроки позакласного читання у 2 класі,
53. Нечай Л. Д., Пашко Л. В. Виховання у молодших школярів інтересу до книги, 1987, №11.
54. Пальченко І. І. Система вправ для розвитку навичок швидкого читання, 1991, №4.
55. Пальченко І. г. Про вдосконалення техніки читання, 1989, №11.
56. Пархоменко Н. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання, 1997, №7.
57. Паскал Н. Використання гри та ігрових ситуацій на уроках читання, 1997, №6.
58. Пелешок Е., Шевчук Т. Робота над засобами виразності на уроках читання, 1998, №12.
59. Підлужна Г. Позакласне читання школярів і педагогічна проблема, 1998, №7.

60. Повхан М. І. Про вдосконалення техніки читання, 1987, №1.
61. Почупайло О. В. Дитяче читання, 1991, №2.
62. Прощ М. М. Легенди і перекази на уроках читання, 1992, №1.
63. Рузинська Т. Г. Робота над описами, розповідями та міркуваннями, 1989, №2.
64. Савченко О. Я. Підготовка учнів до сприйняття нових художніх творів на уроках українського читання, 1990, №3.
65. Савченко О. Я., Скрипченко Н. Ф. Читання в 4 класі, 1989, №12.
66. Свічкова Н. Ф., Бабенко Г. Я. Інтегровані засоби оволодіння читанням і грамотним письмом, 1993, №№ 4, 8.
67. Семенюк Н. О. Український дитячий фольклор, 1995, №7.
68. Сердюк М. Г., Шматало В. Г. Вправи для диференційованого засвоювання лексики української та російської мов, 1992, №№9,10.
69. Сиротенко В. 77. Казки В. Нестайка у позакласному читання, 1990, №4.
70. Скіпакевич О. В. Ознайомлення з ліричним віршем, 1996, №4.
71. Скрипченко 77. Ф. Читання — це віконце у світ..., 1995, №12.
72. Скрипченко 77. Ф. Шляхи вдосконалення класного й позакласного читання, 1990, №5.
73. Собко О. В. Навчання складати тексти-описи у 4 класі, 1992, №2.
74. Сокирко М. В. Особливості словникової роботи на уроках читання, 1980, №1.
75. Способи добору літературних та мистецьких творів у процесі мовленнєвого розвитку учнів// - 2007. - № 12. – С. 38-41.
76. Ткачук Г. 77. Підготовка майбутніх класоводів до проведення уроків позакласного читання, 1995, №№ 10, 11.
77. Ткачук Г. Організаційно-методичні поради до уроків позакласного читання на основному і підсумковому етапах // - 2005. - № 6. С.20-24.
78. Ткачук Г. Уроки зустрічі з книжкою, 1997, №6.
79. Федоренко Д. «Тече вода з-під явора...» (Урок-ранок з позакласного читання), 1998, №2.
80. Федоренко І. Т. Шляхи удосконалення техніки читання, 1985, №1.

81. Федорович В. Г., Наумчук Г. І. Залучення школярів до активності мови і читання, 1987, №2.
82. Цвях І. Творчість на уроках читання (1 клас), 1996, №11.

ДОДАТКИ

ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ З МЕТОДИКА КЛАСНОГО ТА ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ

1. Виберіть найбільш точну і правильну відповідь. Завдання навчального предмета «Читання» в початкових класах полягає у: навчанні дітей читати та аналізувати художні тексти; навчанні дітей переказувати тексти; формуванні навички якісного читання та самостійного читання; удосконаленні навички самостійного читання та читання під керівництвом вчителя.

2. Методика навчання читання і його зміст підпорядковуються розв'язанню завдань, визначених шкільною програмою: пізнавальних і спеціальних; пізнавальних і виховних; пізнавальних, виховних, розвивальних, спеціально-навчальних; пізнавальних, навчальних, спеціально-виховних.

3. Виберіть найбільш точну і правильну відповідь. Спеціально-навчальні завдання, які вирішуються на уроках читання, полягають у: розширенні поля читання, удосконаленні правильних прийомів читання, розвитку мовленнєвого апарату; розвитку вміння інтонувати речення; удосконаленні техніки і якості читання, розвитку навичок зв'язного мовлення.

4. До змістових ліній Державного стандарту з читання не належать: коло читання; формування й розвиток навички читання;

усвідомлення жанрових особливостей творів;
розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного.

5. Який принцип добору змісту читання не використовують, визначаючи коло читання в сучасних читанках?

тематично-жанровий,
сезонно-тематичний,
літературознавчий,
комунікативно-мовленнєвий.

6. Виберіть найбільш точну і правильну відповідь. До структури уроків класного читання входять такі компоненти:

перевірка домашнього завдання, повідомлення теми і мети уроку, розвиток мовленнєвих умінь, робота над текстом, підсумок;

перевірка домашнього завдання, повідомлення теми і мети уроку, розвиток мовленнєвих умінь, повторне читання тексту, узагальнююча бесіда, виразне читання твору, творча робота, підсумок, домашнє завдання;

перевірка домашнього завдання, повідомлення теми і мети уроку, розвиток мовленнєвих умінь, узагальнююча бесіда, виразне читання твору, творча робота, підсумок, домашнє завдання, написання переказу;

перше і друге прочитання нового твору, бесіда, аналіз твору, підсумок, домашнє завдання.

7. На уроках читання в молодших класах не використовують такі види аналізу художнього твору

композиційний,
лексико-стилістичний,
емоційно-образний,
жанрово-естетичний.

8. Уроки читання з узагальнення вивченого матеріалу відрізняються від уроків вивчення нового матеріалу тим, що: на уроці узагальнення немає такого етапу як перевірка домашнього завдання; на уроці узагальнення не читають, а тільки опитують учнів; на уроці узагальнення відбувається систематизація одержаних відомостей і знань з певної теми, удосконалюються навички правильного читання; на уроці узагальнення відбувається систематизація одержаних відомостей і знань з певної теми, удосконалюються вміння запам'ятовувати художні тексти.

9. До видів опрацювання тексту на уроці читання не належить: перше читання твору; бесіда за прочитаним і повторне читання твору; запис тексту в зошити; складання плану до прочитаного тексту і запис його в зошитах;

10. Монографічний підхід до структурування матеріалу в Читанках передбачає : розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, формування культури спілкування, добір найважливіших відомостей про життя і творчість письменників, стимулювання інтересу через систему текстів у підручниках.

11. Літературознавча пропедевтика - це включення до змісту уроків читання творчих завдань, творча діяльність на основі прочитаного, стимулювання інтересу через систему текстів у підручнику, розвиток умінь аналізувати та розуміти зміст літературного твору

12. До якісних ознак читання належать: свідоме, правильне, виразне читання, голосне читання;

свідоме, правильне, швидке читання, художнє читання;
свідоме, правильне, виразне, швидке читання;
правильне, голосне, індивідуальне читання.

13. Що не є ознаками правильності читання:
відсутність перестановок звуків, букв, складів, слів у тексті;
відсутність повторів при читанні;
дотримання літературних норм вимови ненаголошених
голосних; дзвінких приголосних у кінці слова та в кінці складу
перед наступним глухим; звуків [дж], [дз], [дз'], [г], [ф]; слів,
передбачених програмою для кожного з класів;
дотримання правильного співвідношення читання вголос і
мовчки.

14. До передумов виразного читання учнів належать:
дикція, техніка читання, навички аналізу змісту твору;
дикція, техніка читання, міміка;
дикція, техніка читання, логічні наголоси;
дикція, техніка читання, навички аналізу змісту твору, логічний
наголос, паузи.